

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО, ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ТА
РЕСТАВРАЦІЇ

Спецкурс
«Іконопис»

**Методичні рекомендації до виконання
навчальної програми**

023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Освітньо-професійна програма «Образотворче мистецтво»

Рівень вищої освіти «бакалавр»

Івано-Франківськ
2018

*Затверджено вченою радою Навчально-наукового Інституту мистецтв
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

(протокол №6 від 21.12.2018р.)

Укладач:

Мельничук О.Д. – старший викладач кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного
мистецтва та реставрації

Рецензенти:

Бойчук Б.В. – кандидат мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри
образотворчого і декоративно-прикладного
мистецтва та реставрації

Корпанюк В.В. – доцент кафедри методики викладання образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та дизайну,
заслужений художник України

Спецкурс «Іконопис»: Методичні рекомендації до виконання
навчальної програми для рівня вищої освіти «бакалавр» / укладач Мельничук
О.Д. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Загальний опис навчальної дисципліни

Курс підготовки бакалаврів	Напрямок, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів: відповідних ЄКТС: 55,3</p> <p>II курс - 24 кр ЄКТС; III курс - 17,3 кр. ЄКТС IV курс – 14 кр. ЄКТС</p> <p>Модулів – 6 Змістовних модулів: 12</p> <p>Загальна кількість годин: 360</p> <p>тижневих годин: 3 семестр – 7; 4 семестр – 7; 5 семестр – 5; 6 семестр – 7; 7 семестр – 5; 8 семестр – 7.</p>	<p>Шифр та назва напрямку: 02 культура і мистецтво</p> <p>Шифр та назва спеціальності: 023 «образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація»</p> <p>освітньо-професійна програма: «Образотворче мистецтво»</p> <p>Рівень вищої освіти «бакалавр»</p>	<p>Вибіркова</p> <p>Рік підготовки: 2,3,4 Семестр: 3–8</p> <p>Лекції: 10 Практичні: 530 Самостійна робота: 1118</p> <p>Вид підсумкового контролю: 3 семестр – залік; 4 семестр – залік; 5 семестр – екзамен; 6 семестр – залік; 7 семестр – залік; 8 семестр - екзамен</p>

Пояснювальна записка

Ікона – всеосяжний твір людських рук, натхненний вищою духовною силою, це епічна книга всього християнського світу і українського народу. Українська ікона увібрала в себе особливі стильові ознаки, неповторність мистецької пластичності, колористики і сюжетної канви. Саме тому ікона – це невичерпне джерело пізнання, духовного збагачення і культурного розвитку.

Навчальний курс „Іконопис” має на меті підготувати кваліфікованого фахівця (художника і педагога) з образотворчого мистецтва із високими

духовними та культурними характеристиками, розвинутим творчим мисленням, відповідним професійним рівнем художньої майстерності.

Завдання курсу:

- ознайомлення студентів з теоретичним матеріалом та забезпечення їх можливістю більш глибокого самостійного вивчення багатой іконописної спадщини християнського мистецтва, зокрема українського іконопису, його особливостей, історії та основних стильових і змістових етапів розвитку;
- вивчення студентами іконології, іконографії, техніки та технології, інструментів і матеріалів іконописного мистецтва;
- засвоєння студентами навиків грамотного іконописця;
- розвиток у студентів власного творчого мислення та вміння реалізовувати самостійні творчі ідеї на практиці.

В процесі вивчення спецкурсу «Іконопис» студенти повинні оволодіти такими знаннями та навичками:

- оперувати термінами і поняттями іконопису;
- володіти теоретичним матеріалом про історію, особливості та основні стильові й змістові етапи розвитку ікономалярства, відмінні риси української ікони, богословську основу, іконографію та історію становлення іконографічного канону;
- мати уявлення про сучасні тенденції в ікономалярстві;
- знати найдавніші та сучасні технології іконопису;
- вміти проаналізувати і розкрити особливості мови іконописного твору;
- вміти підготувати основу для ікони, позолотити та намалювати ікону.
- вміти створити грамотну творчу іконографічну композицію;

Програма та методичні рекомендації до спецкурсу з іконопису для рівня вищої освіти «бакалавр» укладена на основі навчального плану для спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» освітньо-професійної програми «Образотворче мистецтво» кваліфікація: художник – дизайнер образотворчого мистецтва, викладач дисциплін художньо-естетичного циклу. Програма передбачає поєднання ввідного лекційного курсу з практичними роботами та зі завданнями для самостійної роботи.

Іконопис як навчальна дисципліна має необмежені можливості для творчого розвитку студентів і позитивно впливає на формування їх творчих якостей і високої художньої культури.

Програма спецкурсу з іконопису для бакалаврів розрахована на шість семестрів - це 1658 год., з них:

лекцій – 10 год.;

практичних – 530 год.;

самостійних – 1118 год.

Кожний семестр закінчується кафедральним оглядом робіт та підсумковою оцінкою.

Формою контролю є заліки та екзамени.

Розподіл годин за семестрами

Курс	Семестр	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійні заняття
2	3	2	104	244
	4	2	104	264
3	5	2	72	170
	6	2	102	170
4	7	2	74	150
	8	-	74	120
Всього		10	530	1118

Вказані у програмі завдання мають рекомендаційний характер. Залежно від матеріальної бази, рівня підготовки студентів та потреб кафедри можна змінювати тематику та об'єм завдань, а також визначати кількість годин на вивчення кожної теми.

В перших практичних роботах детально описується послідовність виконання. В наступних детальність опису порядку виконання роботи зменшується, зважаючи на досвід, отриманий студентами при виконанні попередніх робіт.

У процесі навчання викладач повинен зосередити увагу студентів на виконанні завдань програми та сформулювати у них належний професійний і культурний рівень майбутнього фахівця.

Запропонована програма може слугувати діючою типовою програмою, на основі якої розробляється варіант робочої програми.

Структура курсу

2 курс

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Малярство на склі.						
Тема 1. Лекція. Феномен народної ікони на склі. Техніка малярства на склі.	46	2				44
Тема 2. Практична робота. Копія народної ікони на склі.	152	0	52	0	0	100
Тема 3. Практична робота. Архітектурна композиція в іконописному стилі на основі натурних замальовок архітектури і замальовок архітектурного стафажу”.	152	0	52	0	0	100
Разом за змістовим модулем 1	350	4	104	0	0	244
Змістовний модуль 2 Відродження техніки малярства на склі						
Тема 4. Лекція. Відродження техніки малярства на склі. Сучасні тенденції розвитку. Творчі пошуки сучасних художників.	66	2		0	0	64
Тема 5. Образ вибраного святого.	152	0	52	0	0	100
Тема 6. Творча багатсюжетна композиція для домашнього іконостасу.	152	0	52	0	0	100
Разом за змістовим модулем 2	370	2	104	0	0	264
Усього годин	720	4	208	0	0	508

3 курс

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 2						
Змістовий модуль 1. Техніка жовткової темпері.						
Тема 1. Лекція. Зародження, розвиток та становлення іконопису.	32	2				30
Тема 2. Копія лику української ікони 14-16 ст. візантійського стилю.	72	0	32	0	0	20
Тема 3. Творча ікона „Спас Нерукотворний”.	70	0	20	0	0	60
Тема 4. Творчий образ на склі „Ангел-Охоронець”.	70	0	20	0	0	60
Разом за змістовим модулем 1	244	2	72	0	0	150
Змістовний модуль 2. Іконографічний канон						
Тема 5. Лекція. Іконографічний канон, історія виникнення та трансформація. Техніка золочення, оздоблення ікони рельєфом і литим левкасом.	32	2				30
Тема 6. Копія української ікони 14-16 ст. візантійського стилю з намісного ряду іконостасу.	90	0	40	0	0	20
Тема 7. Творча ікона Богородиці і Христа для сучасного хатнього іконостасу.	80	0	32	0	0	60
Тема 8. Творча ікона на склі з нескладною однофігурною або двофігурною композицією.	64	0	30	0	0	60
Разом за змістовим модулем 2	274	2	102	0	0	170
Усього годин	518	2	174	0	0	340

4 курс

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 3						
Змістовий модуль 1. Стильові ознаки української ікони.						
Тема 1. Лекція. Особливості духовного світу українських ікон і образів. Розвиток сучасного сакрального мистецтва в Україні.	2	2	0	0	0	20
Тема 2. Копія української середньовічної ікони із складною багатофігурною композицією.	51	0	37	0	0	65
Тема 3. Творча ікона з двох – або трьохфігурною композицією.	53	0	37	0	0	65
Разом за змістовим модулем 1	226	2	74	0	0	150
Змістовний модуль 2 Сучасна українська ікона.						
Тема 4. Копія української середньовічної ікони типу „Розп’яття”, „Вигнання з раю”, „Воскресіння” та ін. Іконографічна інтерпретація оголеної фігури.	51	0	50	0	0	40
Тема 5. Підсумкова творча робота на довільну іконографічну тему.	53	0	24	0	0	80
Разом за змістовим модулем 2	194		74	0	0	120
Усього годин	420	2	148	0	0	270

Програма

Вступ

Спеціалізація з іконопису – це дисципліна за вибором студента, введення якої дозволяє поглиблено вивчити іконопис, як вид образотворчого мистецтва, ознайомитись з багатою спадщиною українського християнського мистецтва, зрозуміти принципи його образотворення та унікальність і багатогранність української ікони в східно-християнській мистецькій традиції. Основною метою і завданням курсу є оволодіння технологією і технікою іконопису та застосування набутих знань і навичок у власній мистецькій та педагогічній діяльності.

Метою викладання дисципліни є:

- підготувати фахівця з високим рівнем іконописної майстерності, здатного самостійно творчо вирішувати завдання художньої і педагогічної діяльності.

Завданням викладання дисципліни є:

- познайомити студента з технологією і технікою іконописання;
- навчити студента орієнтуватись у видах сакрального мистецтва, користуватись виражальними засобами, стилістикою та мовою іконопису;
- виробити знання, уміння і навички, які дозволять студентові самостійно виконувати творчі іконописні завдання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- історію іконопису, його зародження та етапи становлення і розвитку;
- особливості української ікони, історію становлення іконографічного канону, іконологію та іконографію, будову та структуру іконостасу;
- художні особливості традиційної та народної ікони та закономірності створення іконописної композиції;
- давні та сучасні техніки іконописання, технологію приготування фарб, техніку ікономалярства на склі та його образотворчі і виражальні засоби.

вміти:

- використовувати образотворчі і виражальні засоби іконописної техніки у створенні завдань навчальної і творчої роботи;
- вміти користуватись іконописними матеріалами, інструментами;
- вміти розкривати особливості іконографічної мови, аналізувати іконописні твори;
- вміти методично здійснювати навчання учнів в процесі їх іконописної діяльності;
- створювати творчі композиції на іконографічну тематику.

2 курс

Змістовий модуль 1. Малярство на склі.

Лекція. Феномен народної ікони на склі. Техніка малярства на склі.

Феномен народної ікони на склі.

- Загальні історичні відомості про розвиток малярства на склі;
- Географічні території поширення промислу;
- Світське і релігійне малярство на склі;
- Місце образів в інтер'єрі житла;
- Друковані літографії, як підклади для образів та вільне їх трактування;
- Основні іконографічні сюжети та найбільш шановані святи;
- Художньо-сміслові ознаки гуцульських, покутських та бойківських образів;
- Осередки та майстри, імена яких дійшли до нашого часу;
- Причини спаду промислу малярства на склі та результати зниження його популярності;
- Відродження інтересу до малярства на склі серед мистецтвознавців та колекціонерів;
- Звернення сучасних митців до традиційної народної техніки малярства на склі та її сучасні трансформації.

Технологічні особливості розпису на склі.

- Підготовка скла до роботи;
- Підготовка картону-прорису та виконання дзеркального зображення;
- Нанесення чорної контурної лінії;
- Малювання тіней і дрібних декоративних елементів;
- Закладання великих площин;
- Підклади позліткою чи кольоровою фольгою.

Практична робота 1. Копія народної ікони на склі. Виконати в техніці акрилового чи олійного живопису на склі.

Формат: приблизно 30х40 см

Матеріал: скло, туш, олія, акрил.

Завдання: освоїти техніку малярства на склі, звернути увагу на характерні особливості народної ікони, а саме на кольорову гаму, характер контурної лінії, стилізацію декоративних елементів та одягу, безпосередність, щирість та життєствердність образу, вивчити стилістику та образотворчу мову народного примітиву.

Порядок виконання:

1. Виконати рисунок-копію з обраного народного образу, використовуючи сітку. Звернути увагу на контурну лінію, її легкість та невимушеність. Позначити дрібні декоративні елементи і орнаменти на одязі, декор на фоні та тіні на ликах;
2. Перевести виконаний рисунок в дзеркальне зображення, зберігаючи всі деталі;

3. Скло підготувати до роботи, а саме пошліфувати торці шліфувальним папером для збереження техніки безпеки, після чого помити скло начисто;
4. Підставити дзеркальне зображення картону під відповідного формату скло. Обезжирити поверхню скла миючим засобом для очищення скляних поверхонь;
5. Нанести контурні лінії на скло використовуючи туш, олійну або вітражну фарбу;
6. Після виконання контуру, промалювати кольором дрібні деталі. Якщо для контуру використовувалася туш, то робота в кольорі проводиться олійними фарбами. Якщо контур виконувався олійними чи вітражними фарбами, то малювати в кольорі можна акрилом;
7. Після висихання фарби на промальованих деталях, перекрити великі площини, закриваючи при цьому дрібні елементи композиції повністю. Адже їх буде видно глядачеві, котрий дивитиметься на твір з іншого боку скла;
8. Якщо оригінал ікони передбачає використання позлітки, то підкласти позлітку чи фольгу, попередньо її помнути для надання ефекту глибини і об'ємного блиску;
9. Підкласти чорний картон зі зворотного боку картини, з якого був нанесений фарбовий шар.

Практична робота 2. Архітектурна композиція в іконописному стилі на основі натурних замальовок архітектури і замальовок архітектурного стафажу. Виконати в техніці олійного чи акрилового живопису на склі.

Формат: приблизно 30х40 см.

Матеріал: скло, олія, акрил.

Завдання: закріпити і творчо інтерпретувати техніку малярства на склі, застосувати оригінальний підхід до структури композиції, пластики ліній і форм, колориту. Врахувати особливості техніки малярства на склі, експериментувати з фактурами, графікою, знайти цікаву сучасну декоративну подачу.

Порядок виконання:

1. Виконати замальовки архітектурного стафажу з українських ікон, звертаючи увагу на використання оберненої перспективи, характер архітектурних об'єктів та їх декору;
2. Виконати кілька ескізів архітектурної композиції на основі натурних замальовок архітектури міста або створюючи уявний образ. Використати в ескізах знання з основ композиції, а саме поняття рівноваги, ритмів великих і малих плям, різних за характером ліній і ін.;
3. Опрацювати ескізи тонально;
4. На основі затвердженого ескізу, виконати кілька кольорових ескізів з різними підходами до колориту;

5. Виконати картон в натуральну величину;
6. Перевести картон в дзеркальне зображення;
7. Підготувати скло, а саме пошліфувати торці, помити і обезжирити;
8. Підкласти картон дзеркальним зображенням під скло;
9. Нанести контурні лінії на скло використовуючи туш, олійну фарбу або вітражну фарбу.
10. Після виконання контуру промалювати кольором дрібні деталі. Якщо для контуру використовувалася туш, то робота в кольорі проводиться олійними фарбами. Якщо контур виконувався олійними чи вітражними фарбами, то малювати в кольорі можна акрилом. Після висихання фарби на промальованих деталях, можна перекривати великі площини, закриваючи при цьому дрібні елементи композиції повністю.
11. В композиції можна використати підклади позліткою чи кольоровим папером.
12. Підкласти чорний картон зі зворотного боку картини, з якого був нанесений фарбовий шар.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури та виконання певних етапів практичного завдання.

Змістовий модуль 2.Відродження техніки малярства на склі.

Лекція. Відродження техніки малярства на склі. Сучасні тенденції розвитку. Творчі пошуки сучасних художників.

Відродження техніки малярства на склі.

- Робота мистецтвознавців та колекціонерів для збереження зразків народного живопису на склі;
- Колекції малярства на склі в музеях;
- Оксана Романів-Тріска – дослідниця народної ікони на склі;
- Народний примітив Івана Скlorоздри;
- Сюжети звичаїв та обрядів в малярстві на склі;
- Географічні терени відродження живопису на склі;
- Традиційні інтерпретації та модернові пошуки сучасників у відродженій техніці;

Творчі пошуки сучасних художників.

- Творчість львів'ян Василя Андрущенко, Тараса Лозинського, Оксани Романів-Тріски, Оксани Андрущенко, Остапа Лозинського, і ін.;
- Володимир Чернобай з Чернівців і його філософсько-геометричні пошуки;
- Традиційна творчість Катерини Каркадим та лірична образність Мирослава Ясінського;
- Творчість Володимира Луканя.

Тема 2. Образ вибраного святого. Виконати в техніці малярства на склі.

Формат: близько 40 з більшої сторони.

Матеріал: скло, туш, олія, акрил.

Завдання: створити сучасну ікону в техніці живопису на склі, виробити свою образотворчу мову, базуючись на характерних особливостях народної ікони, а саме на кольоровій гамі, характері контурної лінії, стилізації декоративних елементів та одягу, безпосередності, ширості та життєствердності образу. Знайти модернову пластичну мову, креативний підхід до композиції і створення характеру святого.

Порядок виконання:

1. Виконати кілька ескізів, застосовуючи творчий підхід до композиційної схеми. Особливу увагу зосередити на створенні образу, рівновазі великих і малих плям, виразності силуету. При ескізуванні використовувати тональні градації для увиразнення композиційного підходу.
2. Після вибору одного з лінійно-тональних ескізів виконати кілька варіантів ескізів в кольорі, застосовуючи різні колористичні підходи.
3. Виконати картон в натуральну величину на основі вибраного ескізу використовуючи сітку. Опрацювати картон, промальовуючи деталі, вишукуючи характери ліній, плям, силуетів. Враховуючи особливості техніки малярства на склі, створити відповідний образ святого. Особливу увагу приділити ликам, кистям, стопам.
4. Зробити дзеркальне зображення картону.
5. Належно підготувати скло для малювання;
6. Підставити дзеркальне зображення картону під відповідного формату скло. Обезжирити поверхню скла миючим засобом для очищення скляних поверхонь.
7. Нанести контурні лінії на скло використовуючи туш, олійну фарбу або вітражну фарбу.
8. Промалювати кольором дрібні деталі. Якщо для контуру використовувалася туш, то робота в кольорі проводиться олійними фарбами. Якщо контур виконувався олійними чи вітражними фарбами, то малювати в кольорі можна акрилом. Після висихання фарби на промальованих деталях, можна перекривати великі площини, закриваючи при цьому дрібні елементи композиції. В композиції можна використати підклади позліткою чи кольоровим папером.
9. Підкласти чорний картон зі зворотного боку картини, з якого був нанесений фарбовий шар.

Практична робота 3. Творча багатосюжетна композиція для домашнього іконостасу. Виконати у техніці малярства на склі.

Формат: близько 50см з більшої сторони.

Матеріал: скло, туш, олія, акрил і ін.

Завдання: створити складну багаторівневу композицію, поєднуючи кілька іконографічних сюжетів і образів святих, застосувати креативний підхід до компанування різномасштабних сюжетів, шліфувати свою образну мову, поєднуючи традицію і модерновий підхід.

Порядок виконання:

1. Виконати ескізи, використовуючи різні підходи до поділу площини. Врівноважено розподілити тональні маси;
2. Виконати картон в натуральну величину;
3. Опрацювати картон тонально, звертаючи особливу увагу на образність;
4. Виконати кілька ескізів в кольорі. Затвердити ескіз;
5. Виконати роботу в матеріалі.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури та виконання певних етапів практичного завдання.

3 курс

Змістовий модуль 1. Техніка жовткової темпері.

Лекція. Зародження, розвиток та становлення іконопису.

Короткий огляд історії виникнення та розвитку іконо малярства.

- Початки шанування ікон; алегоричне християнське мистецтво; храм Святої Софії Премудрості Божої; основні символи ранньохристиянського мистецтва, що залишилися актуальними й сьогодні;
- Випробування на шляху до утвердження християнського мистецтва; повернення до антропоморфних зображень; сплеск церковного будівництва;
- Іконоборчий період і причини його виникнення; становлення іконології і іконографії; Іван Дамаскин і Теодор Студит та становлення «комненівського» іконографічного канону;
- Аскетична течія ісихастів Григорія Палами та вчення про фаворське світло; світлодайна колористика і надмірна деформація в іконі; мінімальний вплив ісихазму на українську ікону;
- Епоха Реформації; противники шанування ікон Лютер, Кальвін, Цвінглі; західне ілюстративне релігійне мистецтво; ініціатива Москви у православній традиції шанування ікон;
- Консерватизм російського іконопису та знищення ікон позначених західними впливами;
- Роль балканських країн (Греції, Болгарії, Сербії та монастирів Афону) на дальший розвиток іконотворчості; «Єрмінії» Діонісія Фурноаграфіота та відродження ідей класичного іконописання;

- Відмова від візантійського стилю в іконі і захоплення класицистичними віяннями, в тому числі католицьким релігійним мистецтвом; залучення до сакрального мистецтва професійних художників; виникнення народної фольклорної течії іконопису;
- ХІХ -поч. ХХ століття піднесення богословської іконології в Києві;
- Варварське нищення духовних цінностей в Радянську добу;
- Відродження сакрального мистецтва зі здобуттям Незалежності; позитивні і негативні наслідки поживлення церковного будівництва.

Технологія підготовки основи, приготування фарб і емульсії. Особливості жовткової темпері як техніки писання ікони.

- Технологія підготовки основи: вибір матеріалу для основи ікони; виготовлення дошки; проклейка основи; наклеєння паволоки, її призначення; приготування левкасу; нанесення левкасу; шліфування дошки;
- Перенесення рисунку, виконання прорису;
- Приготування жовткової емульсії і нанесення ізоляційного шару;
- Перелік необхідних мінеральних пігментів;
- Приготування фарб;
- Послідовність малювання ікони; розкриття ікони та нанесення санкіру; малювання «доличного», опрацювання одягу, архітектурного стафажу, інтер'єру; робота над ликами, нанесення висвітлень, оживок і пробілів, нанесення завершальних обведень; нанесення написів;
- Лакування ікони.

Практична робота 1. Копія лику з української ікони 14-16 ст.

Виконати в техніці жовткової темпері.

Формат: 23х30

Матеріал: ДСП, левкас, жовткова емульсія, пігменти.

Завдання: напрацювати технологію підготовки основи та виготовлення фарб для написання ікони, освоїти техніку малювання жовтковою темперою ликів святих, вивчити особливості іконописного образотворення.

Порядок виконання:

1. Виконати картон лику з української середньовічної ікони 14-16 ст., вибраної для копіювання, добре закомпонувати і змасштабувати фрагмент;
2. Підготувати основу:
  - пошліфувати дошку тонким шліфувальним папером для зняття поверхневих забруднень; нанести на лицеву сторону дошки перехресні діагональні подряпини шилом чи іншим гострим предметом для кращого проникнення клею;
  - замочити тваринний клей (міздровий, кістковий, желатиновий, осетровий) у дистильованій чи кип'яченій воді у пропорції 70-100 г клею на 1 л води (якщо для основи використовується плита

- ДСП, МДФ чи фанера, то проклейка може бути менш міцною 50 г клею на 1 л води), дати клею набухнути; повільно нагріти клейовий розчин на водяній бані не більше ніж до 60 градусів (перегрітий клейовий розчин втрачає клейові властивості;
- проклеїти дошку теплим клейовим розчином з допомогою флейца з усіх боків включно з торцями, нанести два - три шари проклейки, кожен шар має сохнути протягом доби, перед нанесенням наступного шару проклеєну дошку потрібно злегка пошліфувати шліфувальним папером для підняття ворсу, що забезпечить краще зчеплення шарів;
  - наклеїти паволоку з тонкого лляного полотна чи марлі, зберігаючи паралельність ниток, використовуючи теплий клеєний розчин, паволока має щільно пристати до поверхні дошки, потрібно слідкувати, щоб не утворилось повітряних подушок і перетяжок полотна, оскільки це може спровокувати викручування дошки; після остаточного висихання паволоки зайве полотно обрізати, а лицеву сторону дошки легко пошліфувати;
  - приготувати левкас з клейового розчину (таке саме процентне співвідношення, що й для проклейки, або слабше, але ні в якому разі не сильніше, оскільки це може спричинити відшарування левкасу від основи) та крейди у пропорції 1:2 з додавання лляної олії (1 чайна ложка на 1 літр ґрунту);
  - нанести не менше 5-7 теплих шарів левкасу, не даючи кожному попередньому остаточного висохнути; накладати перший шар левкасу треба флейцом, ретельно закриваючи всі дірочки в паволоці, можна притерти долонею; наступні шари можна наносити шпателем або флейцом, але тонко, оскільки чим тонші шари, тим менша ймовірність розтріскування левкасу; загальна товщина всіх накладених шарів в цілому має становити не менше 1,5 - 2мм;
  - після остаточного висихання протягом доби, пошліфувати левкас до стану гладкої поверхні шліфувальним папером круговими рухами, щоб не утворилося ям;
  - протерти залевкашену пошліфовану дошку вологою ганчіркою;
3. Перевести рисунок з картону на основу, закріпити підготовчий рисунок розчином пігменту і води з додаванням клею ПВА;
  4. Приготувати емульсію з курячого жовтка і пива в пропорції 1:2, додаючи 1-2 краплі оцту в якості консерванту, нанести даний емульсійний ізоляційний шар на зображувальну поверхню всієї дошки окрім місць золочення;
  5. Нанести на ікону всі основні найтемніші кольори, а також «санкір» пігментами, розчиненими на жовтковій емульсії. Старатися точно підбрати відтінок і тон кольорових площин. Перекривати площини

відносно прозорим фарбовим шаром, щоб крізь нього проглядалися лінії рисунку, відтворюючи таким чином богословську ідею «фаворського світла»;

7. Після закінчення роботи над «доличним» слід починати промальовувати лик;
  - спочатку потрібно зробити «опис» - намітити риси обличчя по видимих з-під санкіру контурах;
  - після того приступити до «вохрення». Перше вохрення може складатися з сієни натуральної і вохри з дуже малою кількістю кадмію червоного. Цим шаром прозоро майже сухим пензлем покрити все обличчя крім найтемніших місць. Якщо потрібно, то виконати «підбивку» - середнім тоном між санкіром і вохренням об'єднати два шари;
  - після висихання, нанести друге вохрення, додаючи до попередньої більше вохри і якщо треба, то білил. Покрити нею меншу площу, ніж перше вохрення, а потім знову об'єднати підбивкою два шари вохрення;
  - накласти рум'яна на щоках, шиї, підборідді, руках;
  - наступний етап полягає у висвітленні високих місць лику розбіленою другою вохрою. Після того, щоб зробити плавним перехід від тіней до світлих місць, «приплавити», тобто об'єднати світла з тінями середнім тоном;
  - відтак на самих високих місцях накладати «оживки» - найсвітліші штрихи світла;
  - ще раз виконати опис рис обличчя, додати лінії рефлексів вздовж носа, під верхньою губою, над повіками, вздовж шиї, на кистях рук, між пальцями. Намалювати на очах білки. В найтемніших місцях притемнити санкір, якщо це потрібно;
  - волосся малюється подібно, наносячи на «підволосок» - найтемніший тон, 2-3 світліші тони;
  - виписати і окреслити необхідні контури на цілій іконі. Нанести написи на іконі;
8. Для об'єднання можна пролісірувати всю площину ікони жовтковою емульсією, перед тим дати фарбовому шару добре висохнути.

Практична робота 2. Творча ікона „Нерукотворний образ Ісуса Христа”.

Виконати в техніці жовткової темпері або сучасними матеріалами.

Формат: близько 35 см з більшої сторони.

Матеріал: ДСП, пігменти, жовткова емульсія, темпера ПВА, акрил.

Завдання: створити творчу композицію «Спаса Нерукотворного», зосередитися на модерновому сучасному вирішенні лику, враховуючи

іконографічну пластику стилізації обличчя, особливу увагу звернути на творення образу.

Порядок виконання:

1. Створити кілька варіантів ескізів композиції «Спаса Нерукотворного». На початковому етапі зосередитися на структурі композиції. Особливо ретельно працювати над іконографічною подачею обличчя, над створенням відповідного образу. Ескіз опрацювати тонально, особливо рельєфну пластику лику;
2. На основі одного кращого ескізу зробити кілька варіантів кольорових рішень. Намагатися застосувати в кольорових ескізах різні підходи до формування кольорової гами, орієнтуючись на тональне рішення графічного ескізу, але не сліпо повторюючи тональні розкладки;
3. Приступити до виконання картону в натуральну величину. Перенести відібраний тональний ескіз через сітку на великий формат. Опрацювати лінії, форми і плями, шукаючи найбільш виразні, надаючи їм напруги і характеру. Важливо зосередити увагу на лику Христа, аби надати йому відповідного образу, зосередитися на поєднанні портретного психологізму та іконописної незворушності. Образ має вражати глибиною духовного і молитовного настрою. Будувати свою іконописну образну мову на вивчених в процесі копіювання прийомах, інтерпретуючи їх в сучасній манері. Опрацювати картон тонально;
4. Підготувати основу для ікони, проклеїти, нанести левкас, пошліфувати;
5. Перенести рисунок композиції на попередньо підготовлену основу;
6. Закріпити рисунок фарбою;
7. Приступити до виконання ікони в кольорі згідно кольорового ескізу, працюючи за іконописним принципом від темного до світлого. На першому етапі «розкрити ікону», тобто нанести на всі площини перший найтемніший шар. Стежити, щоб на даному етапі тонально і колірно ікона була цілісна і гармонійна;
9. Опрацювати, тобто висвітлити складки білого полотна;
10. Приступити до промальовування лику Христа. Особливу увагу звернути на малювання так званого френологічного трикутника на обличчі – очей, брів, носа, рота, борода. Старатися уникати зайвої портретності, творити зібраний, узагальнений образ із характерними психологічними рисами, але з незворушним, безпристрасним виразом обличчя;

11. Нанести пробіли і оживки усвідомлюючи, які місця і з якою метою треба пробілювати, щоб вони були найяснішими і виділялися на іконі. Врахувати, що чим об'ємніше місце, тим світлішим воно має бути, тим виразніші оживки там треба нанести, оскільки в іконі немає зовнішнього джерела світла, вона має світитися зсередини, символізуючи фаворське світло. Найсвітліші оживки на лику нанести рисочками;
12. Викінчити ікону, виконуючи написи, необхідні обведення, обрамлення ікони.

Практична робота 3. Творча композиція „Ангел-Охоронець”.

Виконати в техніці малярства на склі.

Формат: близько 40см з більшої сторони.

Матеріал: скло, олія, темпера, акрил.

Завдання: розширити творчі можливості роботи в техніці малярства на склі. Враховуючи характерні особливості народної ікони, а саме кольорову гаму, характер контурної лінії, стилізацію декоративних елементів та одягу, безпосередність, щирість та життєствердність образу, виконати творчу ікону «Ангел Охоронець», застосувати оригінальний творчий підхід до творення образу, композиції, пластики ліній і форм, колориту.

Порядок виконання:

1. Виконати ескізи образу «Ангела-охоронця», проявити творчий підхід до композиційної подачі площини, враховуючи ритми великих і дрібних форм, ститичність чи динамічність композиції, цілісність і характер силуету;
2. На основі одного кращого ескізу виконати кілька варіантів ескізу в кольорі, застосовуючи різні колористичні підходи;
3. Виконати картон в натуральну величину на основі вибраного ескізу, використовуючи сітку. Опрацювати картон, промальовуючи деталі, вишукуючи характери ліній, плям, силуетів. Враховуючи особливості техніки малярства на склі, створити відповідний образ ангела. Особливу увагу приділити лику, кистям, стопам. Зробити дзеркальне зображення картону;
4. Підставити дзеркальне зображення картону під відповідного формату скло. Обезжирити поверхню скла миючим засобом для очищення скляних поверхонь;
5. Нанести контурні лінії на скло, використовуючи туш, олійну фарбу або вітражну фарбу;
6. Після виконання контуру промальовати кольором дрібні деталі олійними чи акриловими фарбами, залежно від того, чи м виконувався контур. Після висихання фарби на промальованих деталях, можна перекривати великі площини, закриваючи при цьому

- дрібні елементи композиції повністю. В композиції можна використати підклади позліткою чи кольоровим папером;
7. Підкласти чорний картон зі зворотного боку картини, з якого був нанесений фарбовий шар.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури та виконання певних етапів практичного завдання.

Змістовий модуль 2. Однофігурні нескладні іконографічні композиції.

Тема 5. Лекція. Іконографічний канон, історія виникнення та трансформація. Золочення, оздоблення ікони різьбою, тисненням, рельєфом.

Іконографічний канон. Історія виникнення та застосування іконографічного канону.

- Поняття «канон»;
- Догмати і канони в ранньохристиянській церкві;
- Передумови запровадження правил у Візантії, періоди іконоборства;
- Протиіконоборчі собори: Трульський 691-692 років, Сьомий Вселенський 787 року, Помісний Константинопольський 843 року;
- Ченці Іван Дамаскин та Теодор Студит, Константинопольські патріархи Герман, Тарасій та Мефодій, Папи Римські Григорій II, Григорій III, та Константинопольські цариці-регентші Ірина та Теодора та їх роль в досягненні миру між іконоборцями та шанувальниками ікон;
- Встановленн свята Торжеста Православ'я і розкаяння в злочинах іконоборчого періоду;
- Вироблення іконографічного канону під час патріаршого служіння двох патріархів-антиподів Ігнатія і Фотія;
- Правила місця знаходження в церкві віронавчальних ікон Христа і Богородиці, передвісники вівтарної перегородки;
- Вчення про передвітарну завісу;
- Дев'яте і десяте століття – час закладення основ Молільного чину;
- Взаємозв'язки між передвітарними перегородками і стінописом храму;
- Єрмінії – довіник з ікономалярства;

Інструменти і матеріали золочення. Техніка золочення.

- Технологічні особливості виготовлення золота;
- Види матеріалів золочення;
- Інструменти для золочення;
- Техніка золочення на олійний лак;
- Техніка золочення на акриловий мікстіон;
- Техніка золочення на полімент;

Способи оздоблення ікони різьбою, тисненням і литим рельєфом.

- Декорування тла ікони різьбою;
- Техніка виконання тиснення;
- Особливості виконання рельєфів литим левкасом.

Практична робота 1. Копія української ікони 14-16 ст. візантійського стилю з намісного ряду іконостасу. Виконати в техніці жовткової темпері.
Формат: 30х40.

Матеріал: пігменти, жовткова емульсія.

Завдання: вдосконалити технологію підготовки основи та виготовлення фарб для написання ікони, закріпити техніку малювання жовтковою темперою ликів святих і вивчити техніку малювання складок одягу в іконописі, вивчити особливості іконописного образотворення.

Порядок виконання:

1. Виконати картон української середньовічної ікони 14-16 ст., з півфігурним чи однофігурним зображенням святого чи святої. Свій вибір зупинити на іконах з багатими виразними складками одягу.
2. Підготувати основу:
  - пошліфувати дошку, нанести діагональні подряпини шилом чи іншим гострим предметом для кращого проникнення клею;
  - приготувати теплий розчин тваринного клею відповідної пропорції;
  - проклеїти дошку теплим клейовим розчином з допомогою флейца з усіх боків включно з торцями, нанести два - три шари проклейки;
  - наклеїти паволоку з тонкого лляного полотна чи марлі, зберігаючи паралельність ниток, використовуючи теплий клеєвий розчин;
  - приготувати левкас з клейового розчину (таке саме процентне співвідношення, що й для проклейки, або слабше, але ні в якому разі не сильніше, оскільки це може спричинити відшарування левкасу від основи) та крейди у пропорції 1:2 з додавання лляної олії (1 чайна ложка на 1 літр ґрунту);
  - нанести не менше 5-7 теплих шарів левкасу, не даючи кожному попередньому остаточно висохнути; загальна товщина всіх накладених шарів в цілому має становити не менше 1,5 - 2мм;
  - на даному етапі потрібно наносити тиснення на вологий левкас;
  - після остаточного висихання не менше ніж протягом доби, пошліфувати левкас до стану гладкої поверхні шліфувальним папером круговими рухами, щоб не утворилося ям;
  - протерти залевкашену пошліфовану дошку вологою ганчіркою;
3. Перевести рисунок з картону на основу, закріпити підготовчий рисунок розчином пігменту і води з додаванням клею ПВА;
4. Виконати різьбу чи рельєфний орнамент литим левкасом. Різьба виконується різцями по зволоженому левкасу. Рельєфні орнаменти виконуються пензлем розрідженим левкасом в кілька шарів до

досягнення відповідної висоти рельєфу. Потрібно врахувати, що накладене поверх рельєфу золото додає об'єму, тому не потрібно наносити дуже високий рельєф, окрім того затовстий шар левкасу може потріскати і відшаруватися;

5. Позолотити ікону:

- пошліфувати і максимально вирівняти поверхню, що буде золотитися;
  - на місця золочення нанести підмальовок пігментом, розчиненим у воді з додаванням клею ПВА, у кольорі металу (для золота – охристий, для срібла сіро-синій колір);
  - протерти поверхню шматинкою для окулярів, щоб забрати всі порошинки і ворсинки;
  - Нанести два шари шелаку для закриття всіх пор в левкасі і для вирівнювання площини. Кожен шар шелаку має висохнути протягом 2-3 годин і кожен протертий шматкою для окулярів;
  - На поверхню золочення нанести мікстіон. Дати йому досягнути стану «відлипу». Для акрилового мікстіону – 15-20 хвилин, для олійного – відповідно до виду – 3 години, 6 годин чи 12 годин. Поверхню захистити від потрапляння на неї порохів. Готовність лаку для накладання золота можна перевірити тертям в непомітному місці пальцем, виходить звук «як по чистому склу»;
  - Покласти золото оперативно, внакладку, пригладжуючи білячим пензлем. Після того, як поверхня позолочена, зайві кусочки золота знімаються м'яким пензлем. Торкатися золота руками не варто, оскільки воно окислюється. Золото покрити шелаком для того, щоб не допустити окислення;
6. Приготувати емульсію з курячого жовтка і пива в пропорції 1:2, додаючи 1-2 краплі оцту в якості консерванту, нанести даний емульсійний ізоляційний шар на зображувальну поверхню всієї дошки окрім місць золочення;
7. Нанести на ікону всі основні найтемніші кольори, а також «санкір» пігментами, розчиненими на жовтковій емульсії. Старатися точно підбирати відтінок і тон кольорових площин. Перекривати площини відносно прозорим фарбовим шаром, щоб крізь нього проглядалися лінії рисунку, відтворюючи таким чином богословську ідею «фаворського світла». Слідкувати за тим, щоб вся поверхня ікони після першої заливки кольорів була гармонійна в кольорі і в тоні;
8. За візантійською традицією в іконі спочатку прописуються вбрання святих, архітектурний стафаж, орнаменти, тло, позем. Після накладання фарб основного тону наносяться світліші тони прозора і вужчої форми так, щоб під низом проглядався попередній колір. Потім - наступний ясніший шар. Найсвітліші пробіли на фалдах одязі виконуються часто з декоративними мазками.
9. Після закінчення роботи над «доличним» почати промальовувати лики. Спочатку потрібно зробити «опис» - намітити риси обличчя

по видимих з-під санкіру контурах. Після того приступити до «вохрення». Нанести рум'яна. Висвітлити високі місця ликів. Відтак на самих високих місцях накласти «оживки» - найсвітліші штрихи світла. Потім ще раз виконати опис рис обличчя, додати лінії рефлексів вздовж носа, під верхньою губою, над повіками, вздовж шиї, на кистях рук, між пальцями. Намалювати на очах білки. На найтемніших місцях притемнити санкір, якщо це потрібно. Волосся малюється подібно, наносячи на «підволосок» - найтемніший тон, 2-3 світліші тони.

10. виписати і окреслити необхідні контури на цілій іконі. Нанести написи на іконі;

Практична робота 2. Творча ікона Богородиці і Христа для сучасного хатнього іконостасу.

Виконати у вибраній техніці.

Формат: близько 40см з більшої сторони.

Матеріал: на вибір студента.

Завдання: створити творчі композиції двох головних віронавчальних ікон Христа і Богородиці для хатнього іконостасу. Зосередитися на модерновому сучасному підході до формування композиції, іконографічної пластики. Особливу увагу приділити створенню відповідних образів. Використати за потреби способи декорування ікони: різьбу, рель'єфи, золочення, сріблення.

Порядок виконання:

1. Створити кілька варіантів ескізів ікон Христа і Богородиці для хатнього іконостасу. Врахувати, що це мають бути парні ікони, виконанні в одній манері і стилістиці, об'єднані композиційно, шукати виразність силуетів і плям;
2. На основі одного кращого ескізу зробити кілька варіантів кольорових рішень;
3. Приступити до виконання картону в натуральну величину. Важливо зосередити увагу на образах, характерах, зосередитися на поєднанні портретного психологізму та іконописної незворушності. Образ має вражати глибиною духовного і молитовного настрою. Будувати свою іконописну образну мову на вивчених в процесі копіювання прийомах, інтерпретуючи їх в сучасній манері. Опрацювати картон тонально;
4. Підготувати основу для ікони, проклеїти, нанести левкас, пошліфувати;
5. Перенести рисунок композиції на попередньо підготовлену основу;
6. Закріпити рисунок фарбою;
7. Виконати декорування різьбою, тисненням чи литим левкасом, позолотити, якщо це передбачено задумом автора. Місця

- золочення покрити імприматурою, нанести два шари шелаку. Після висихання протерти сукном місця, покриті шелаком.
8. Нанести тонкий рівномірний шар акрилового або олійного «мікстіону» на місця золочення. Дочекатися «стану відлипу», покласти золото оперативно, внакладку, пригладити білячим пензлем. Зайві кусочки золота позмітати м'яким пензлем. Золото покрити шелаком;
  8. Приступити до виконання ікони в кольорі згідно кольорового ескізу, працюючи за іконописним принципом від темного до світлого;
  9. Опрацювати, тобто висвітлити складки одягу;
  10. Приступити до промальовування ликів, кистей рук і стіп;
  11. Нанести пробіли і оживки, усвідомлюючи, які місця і з якою метою треба пробілювати, щоб вони були найяснішими і виділялися на іконі. Найсвітліші оживки на лику, руках і ногах нанести рисочками;
  12. Викінчити ікону, виконуючи написи, необхідні обведення, обрамлення ікони.

Практична робота 3. Творчий образ із нескладною півфігурною або однофігурною композицією (Вибраний святий, євангеліст тощо).

Виконати у техніці малярства на склі.

Формат: близько 40см з більшої сторони.

Матеріал: скло, олія, темпера, акрил.

Завдання: розширити творчі можливості роботи в техніці малярства на склі. Виконати творчу ікону вибраного святого, застосувати оригінальний творчий підхід до творення образу, композиції, пластики ліній і форм, колориту, базуючись у своїй роботі на джерелах народних образів на склі.

Порядок виконання:

1. Виконати ескізи образу вибраного святого, проявити творчий підхід до композиційної подачі площини, враховуючи ритми великих і дрібних форм, ститичність чи динамічність композиції, цілісність і характер силуету;
2. На основі одного кращого ескізу виконати кілька варіантів ескізу в кольорі, застосовуючи різні колористичні підходи;
3. Виконати картон в натуральну величину на основі вибраного ескізу, використовуючи сітку. Опрацювати картон, промальовуючи деталі, вишукуючи характери ліній, плям, силуетів. Особливу увагу приділити лику, кистям, стопам. Зробити дзеркальне зображення картону;
4. Підставити дзеркальне зображення картону під відповідного формату скло. Обезжирити поверхню скла миючим засобом для очищення скляних поверхонь;
5. Нанести контурні лінії на скло;

6. Після виконання контуру, промалювати кольором дрібні деталі. Перекрити великі площини. В композиції можна використати підклади позліткою чи кольоровим папером;
7. Підкласти чорний картон зі зворотного боку картини, з якого був нанесений фарбовий шар.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури та виконання певних етапів практичного завдання

4 курс

Змістовий модуль 1. Стильові ознаки української ікони.

Тема 1. Лекція. Особливості духовного світу українських ікон і образів. Розвиток сучасного сакрального мистецтва в Україні та діаспорі.

Особливості духовного світу українських ікон.

- Специфіка і психологізм розуміння основних біблійних сюжетів в контексті киеворуської ментальності і, як наслідок, наділення святих портретними рисами, їх обличчя суворі і одухотворені, але без візантійського аскетизму і фанатичної релігійної екзальтації;
- Проникнення у церковний живопис народних елементів, а саме руського типуажу лиць, місцевого одягу;
- Прийняття найкращих зразків іконопису Греції і поєднання їх із західною свободою;
- Теплий колорит, використання червоного золота в обмеженій кількості;
- Символ фаворського святла – німб в українському мистецтві доповнювався декоративними оздобленнями: розетами, хрестами, символами вічного життя і перемоги над смертю;
- Онаціоналення богослужбового обряду і, як наслідок, поступова заміна в іконах грецьких літер на кириличні;
- Пошуки заступництва Богородиці в часи лихоліть 13-14 ст. і, як наслідок, поширення чудотворних ікон Богородиці;
- Постійний пошук і вдосконалення символів в іконі, який заохочувався, а не заборонявся церковними ієрархами в Україні (наприклад, зображення Бога-отця, що не дозволялося ні в Грецькому, ні в Московському мистецтві;)
- Козацька доба і розквіт церковного мистецтва збільшення національних рис: світлий колір шкіри, ніс без горбочка з широкими крилами, очі середнього розміру з білими верхніми повіками й без великих тіней, розвинені повні вуста, сріблясте злегка хвилясте без кучерів волосся, наближення святих до людей;
- Стрімке збагачення декоративного ладу в українській іконі, що відбулося в епоху Ренесансу, національна ікона стилю ренесансу

- підкреслює в мучениках не їхній земний одяг, а райські строї, багато декоровані і пишні за формами;
- Життя, як визначальна тема всього річного літургійного циклу української церкви, всіх її богослужінь, майже всіх мистецьких творів, і навпаки малопоширена тема страждань, мук, оплакування і ін.;
  - Сюжети Христос - Виноградна лоза, Христос у горнилі, Христос – недремне око, Христос – пелікан і ін. – характерні для української ікони;
  - Руїна і поширення ікон з духом заступництва – Козацької Покрави і присутність на них звичайних людей;
  - Українські ікони, наскільки це було можливо, відходять від надмірного символізму, вбирають в себе головні мистецькі стилі – від ренесансу і бароко до класицизму і модернізму. Жодна з іконописних шкіл у Східних Церквах не знала такої динаміки стильового розвитку, як українська;

Сучасне сакральне мистецтво в Україні та діаспорі.

- Відродження духовного життя на початку Незалежності після майже сторічного занепаду;
- Сплеск церковного будівництва;
- Мистецтво, звернене до візантизму і до бойчукізму;
- Нестача мистців-професіоналів для церковного мистецтва;
- Художники, які втілювали іконописні традиції в своїй творчості;
- Нова візантійська традиція, що відродилася на кафедрі сакрального мистецтва, що засновано Романом Василюком в стінах Львівської національної академії мистецтв. Свобода творчості греко-католицької традиції;
- Монументальне церковне мистецтво, базоване на традиціях бароко, що плекалося Миколою Стороженком і продовжується його учнями в майстерні живопису та монументальної скульптури в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури в Києві;
- Іконописні здобутки української діаспори.

Практична робота 1. Копія української середньовічної ікони із складною багатофігурною композицією.

Формат: 30x40.

Матеріал: ДСП, левкас, пігменти, жовткова емульсія.

Завдання: вдосконалити техніку малювання жовтковою темперою ликів святих, малювання складок одягу, вивчити особливості зображення середовища в іконі.

Порядок виконання:

1. Виконати картон української середньовічної ікони 14-16 ст., з святочного чи страсного циклу із багатофігурною композицією.
2. Підготувати основу: проклеїти, наклеїти паволоку, полевкасити і пошліфувати основу;

3. Перевести рисунок з картону на основу, закріпити підготовчий рисунок розчином пігменту і води з додаванням клею ПВА;
4. Виконати різьбу чи рельєфне зображення литим левкасом;
5. Позолотити ікону;
6. Нанести ізоляційний шар;
7. Нанести на ікону всі основні найтемніші кольори, а також «санкір» пігментами, розчиненими на жовтковій емульсії. Старатися точно підбирати відтінок і тон кольорових площин;
8. Опрацювати складки одягу святих, елементи архітектурного стафажу, елементи інтер'єру;
9. Промалювати лики святих, нанести завершальні обведення і написи.

Практична робота 2. Творча ікона з двох - або трьох фігурною композицією.

Формат: близько 40см з більшої сторони.

Матеріал: ДВП, скло, пігменти, олія, темпера, акрил.

Завдання: створити творчу композицію з складним іконографічним сюжетом. Зосередитися на модерновому сучасному підході до формування композиції, іконографічної пластики і мови образотворення. Використати за потреби способи декорування ікони: різьбу, рель'єфи, золочення, сріблення.

Порядок виконання:

1. Створити кілька варіантів ескізів композиції. На початковому етапі зосередитися на структурі композиції, працювати з великими об'ємами, відразу розкласти тональні співвідношення великих і малих форм, шукати виразність силуетів і плям;
2. На основі одного кращого ескізу зробити кілька варіантів кольорових рішень;
3. Приступити до виконання картону в натуральну величину. Опрацювати лінії, форми і плями, шукаючи найбільш виразні, надаючи їм напруги і характеру. Працювати від великих мас, поступово вимальовуючи деталі композиції. Важливо зосередити увагу на образах, характерах святих, опрацьовуючи лики, кисті. Будувати свою іконописну образну мову на вивчених в процесі копіювання прийомах, інтерпретуючи їх в сучасній манері. Опрацювати картон тонально.
4. Підготувати основу для ікони, проклеїти, нанести левкас, пошліфувати.
5. Перенести рисунок композиції на попередньо підготовлену основу.
6. Закріпити рисунок фарбою.
7. Виконати декорування різьбою, тисненням чи литим левкасом, позолотити, якщо це передбачено задумом автора.

8. Приступити до виконання ікони в кольорі згідно кольорового ескізу, працюючи за іконописним принципом від темного до світлого;
9. Викінчити ікону, виконуючи написи, необхідні обведення, обрамлення ікони.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури та виконання певних етапів практичного завдання.

Практична робота 1. Копія середньовічної української ікони із сюжетом „Розп’яття”, „Вигнання з раю” або „Воскресіння”. Виконати в техніці жовткової темпері.

Формат: близько 50см з більшої сторони.

Матеріал: на вибір студента.

Завдання: вдосконалити техніку малювання жовтковою темперою ликів святих, малювання складок одягу, вивчити особливості зображення оголеного тіла в іконі.

Порядок виконання:

1. Виконати картон української середньовічної ікони 14-16 ст.;
2. Підготувати основу: проклеїти, наклеїти паволоку, полевкасити і пошліфувати основу;
3. Перевести рисунок з картону на основу, закріпити підготовчий рисунок розчином пігменту і води з додаванням клею ПВА;
4. Виконати різьбу чи рельєфне зображення литим левкасом;
5. Позолотити ікону;
6. Нанести ізоляційний шар;
7. Нанести на ікону всі основні найтемніші кольори, а також «санкір» пігментами, розчиненими на жовтковій емульсії. Старатися точно підбирати відтінок і тон кольорових площин;
8. Опрацювати складки одягу святих, елементи архітектурного стафажу, елементи інтер’ру;
9. Промалювати лики святих, особливо звернути увагу на іконографічну подачу оголеного тіла;
10. Нанести завершальні обведення і написи.

Практична робота 2. Підсумкова творча робота на іконографічну тематику. Виконати в довільній техніці.

Формат: близько 40см з більшої сторони.

Матеріал: на вибір студента.

Завдання: створити творчу композицію з складним іконографічним сюжетом. Зосередитися на модерновому сучасному підході до формування композиції, іконографічної пластики і мови образотворення. Використати за потреби способи декорування ікони: різьбу, рель'єфи, золочення, сріблення.

Порядок виконання:

1. Створити кілька варіантів ескізів композиції. На початковому етапі зосередитися на структурі композиції, працювати з великими об'ємами, відразу розкласти тональні співвідношення великих і малих форм, шукати виразність силуетів і плям;
2. На основі одного кращого ескізу зробити кілька варіантів кольорових рішень;
3. Приступити до виконання картону в натуральну величину. Опрацювати лінії, форми і плями, шукаючи найбільш виразні, надаючи їм напруги і характеру. Працювати від великих мас, поступово вимальовуючи деталі композиції. Важливо зосередити увагу на образах, характерах святих, опрацьовуючи лики, кисті. Будувати свою іконописну образну мову на вивчених в процесі копіювання прийомах, інтерпретуючи їх в сучасній манері. Опрацювати картон тонально;
4. Підготувати основу для ікони, проклеїти, нанести левкас, пошліфувати;
5. Перенести рисунок композиції на попередньо підготовлену основу;
6. Закріпити рисунок фарбою;
7. Виконати декорування різьбою, тисненням чи литим левкасом, позолотити, якщо це передбачено задумом автора;
8. Приступити до виконання ікони в кольорі згідно кольорового ескізу, працюючи за іконописним принципом від темного до світлого;
9. Викінчити ікону, виконуючи написи, необхідні обведення, обрамлення ікони.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованої літератури та виконання певних етапів практичного завдання.

Розподіл балів, які отримують студенти.

2 курс. III семестр. Залік.

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий перегляд (залік)	Сума
Змістовий модуль 1				
T1	T2	T3		
5	35	40		

2 курс. IV семестр. Залік.

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий перегляд(залік)	Сума
Змістовий модуль 2				
T1	T2	T2		
5	37	38		

3 курс. V семестр. Екзамен.

Поточне тестування та самостійна робота				Підсумковий перегляд (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3	T4		
5	5	20	20		

3 курс. VI семестр. Залік.

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий перегляд (залік)	Сума
Змістовий модуль 1				
T1	T2	T3		
5	35	40		

4 курс. VII семестр. Залік.

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий перегляд (залік)	Сума
Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3		
5	35	40		

4 курс. VIII семестр. Екзамен.

Поточне тестування та самостійна робота		Підсумковий перегляд (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 3			
T1	T2		
20	30		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення: ілюстративні матеріали, зразки навчальних робіт методичного фонду.

Перелік рекомендованої літератури:

1. Асеев Ю. С. Мистецтво Київської Русі / Юрий Сергійович Асеев. – Київ, 1989. – 327 с.
2. Билецкий П. О. Украинская портретная живопись XVII-XVIII вв. / Платон Александрович Билецкий. – Ленинград, 1981. – 290 с.
3. Вагнер Г. Канон и стиль в древнерусском искусстве / Г. Вагнер. – Москва, 1987. – 125 с.
4. Жолтовський П. Малюнки Києво-Печерської іконописної майстерні / Павло Жолтовський. – Київ, 1982. – 246 с.
5. Жолтовський П. Український живопис XVII-XVIII ст. / Павло Жолтовський. – Київ, 1978. – 354 с.
6. Жолтовський П. Художнє життя на Україні в XVI-XVIII ст. / Павло Жолтовський. – Київ, 1983. – 276 с.
7. Креховецький Я. Богослов'я та духовність ікони / Яків Креховецький. – Львів, 2002.
8. Кристопчук М. Технологія оволодіння старовинним іконописним живописом / Микола Кристопчук. – Львів, 1994.
9. Логвин Г. Н. По Україні / Григорій Никоневич Логвин. – Київ, 1988. – 286 с.
10. Мельник В. І. Сакральне мистецтво Галичини XV-XX століть в експозиції Івано-Франківського художнього музею / Віктор Іванович Мельник. – Івано-Франківськ: Лілея - НВ, 2007. – 224 с.
11. Мельник В.І. Церква св. Духа в Рогатині. / Віктор Іванович Мельник. – Київ, 1991. – 190 с.
12. Народна ікона на склі : Альбом / [упорядник Оксана Романів -Тріска]. – Львів, 2008. – 368 с.
13. Патріарх Дмитрій (Ярема). Іконопис Західної України XII-XV ст. / Патріарх Дмитрій (Ярема). – Львів, 2005. – 420 с.
14. Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві / Володимир Антонович Овсійчук. – Київ: Наукова думка, 2001. – 380 с.
15. Овсійчук В. А. Оповідь про ікону / В. А. Овсійчук, Д. П. Кривавич. – Львів, 2000. – 286 с.
16. Овсійчук В. Майстри українського бароко / В. А. Овсійчук. – Київ: Наукова думка, 1991. – 400 с.
17. Овсійчук В. Українське мистецтво XIV-перш.пол.XVII ст. / В. А. Овсійчук. – Київ: Наукова думка, 198. – 350 с.
18. Овсійчук В. Українське малярство X-XVIII ст. Проблеми кольору / В. А. Овсійчук. – Львів, 1996. – 458 с.
19. Омельченко П. Наука про малярські фарби матеріали та техніки / П. Омельченко. – Львів, 1996. – 157 с.
20. Пещанський В. Іконописна техніка та її джерела / В. Пещанський, І. Свенціцький. – Львів, 1932. – 59 с.
21. Сланський Б. Техніка живописи / Б. Сланський. – Москва, 1962. – 249 с.
22. Степовик Д. В. Історія української ікони X-XX ст. / Дмитро Власович Степовик. – Київ, 1996. – 387 с.
23. Степовик Д. Іконологія й іконографія / Дмитро Власович Степовик. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2003. – 310 с.
24. Степовик Д. Українська ікона. Іконотворчий досвід діаспори / Дмитро Власович Степовик. – Київ: Балтія друк, 2003. – 158 с.
25. Свенціцька В. Українське народне малярство XIII-XX ст. / В. Свенціцька, В. Откович. – Київ: Мистецтво, 1991. – 187 с.
26. Свенціцька В.І. Спадщина віків: Українське малярство XIV- XVIII ст. у музейних колекціях Львова / В. І. Свенціцька, О. Ф. Сидор. – Львів: Каменяр, 1990 – 72 с.
27. Скоп Л. Українське церковне малярство.: техніка і технологія XV-XVIII ст. / Л. Скоп. – Дрогобич: Коло, 2013. – 191 с.
28. Українська старовина із приватних збірок. Мистецтво Гуцульщини та Покуття.[] – К., 2002.
29. Український іконопис XII-XIX ст. з колекції НХМУ: альбом / [упорядник Ю. Литвинець]. – Хмельницьк: Галерея, Київ: Артанія Нова, 2005. – 256 с.